

20.8.2014

Sisäministeriö

Viite: SM008:00/2012

Asia: LAUSUNTOPYYNTÖ LUONNOKSESTA HALLITUKSEN ESITYKSEKSI KANSAINVÄLISTÄ SUOJELUA HAKEVAN VASTAANOTOSTA ANNETUN LAIN JA ULKOMAALAISLAIN 52 b JA 52 c §:n MUUTTAMISESTA

Ihmisoikeusliitto kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta hallituksen esitykseksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annetun lain ja ulkomaalaislain 52 b ja 52 c §:n muuttamisesta.

Ihmisoikeusliitto pitää tärkeänä sitä, että ihmiskaupan uhrien auttamiseen ja tunnistamiseen liittyvistä tehtävistä säädetään lailla, jotta viranomaisten vastuunjako selkiytyy ja uhrien kohtelu on yhdenvertaista. Ihmisoikeusliitto kannattaa esityksen tavoitteita ja pitää tärkeänä uhrien ihmisoikeuksien turvaamisen nostamista yhdeksi uudistuksen tavoitteista.

Kaikilta osin hallituksen esityksen sisältö ei ole samansuuntainen esityksen tavoitteiden kanssa.

Ihmiskauppa ja sen tunnistaminen on lisääntynyt myös Suomessa. Tämän vuoksi uhrien aseman parantaminen on tärkeää ja kiireellistä. Luonnoksessa myös korostuu ulkomaalaisvalvonta ja rikosten torjunta, kun pääpainon pitäisi olla uhrien suojelemisessa. Sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten ja työsuojeluviranomaisten sekä työmarkkina- ja kansalaisjärjestöjen rooliin pitäisi kiinnittää enemmän huomiota.

Kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annetun lain 4:ssä luvussa ehdotetaan säädettäväksi auttamisjärjestelmästä ja mm. siihen liittyvästä toipumisajasta. Ihmisoikeusliitto on erityisesti huolissaan ehdotetusta ilmoitusvelvollisuudesta, joka liittyisi toipumisajan päättymiseen. Hallituksen esityksessä uhrien auttaminen ja rikosprosessi sidotaan yhteen mm. 36 §:ssä, jossa säädetään vastaanottokeskuksen johtajan velvollisuudesta ilmoittaa toipumisajan päätyttyä poliisille auttamisjärjestelmässä olevasta uhrista.

Vaikuttaa siltä, että auttamisjärjestelmään ei nykyisellään ohjaudu erityisen haavoittavassa asemassa olevia uhreja. Tällaisia ovat esimerkiksi alaikäiset ja paperittomat ihmiskaupan uhrit. Ihmisoikeusliitto on erityisen huolissaan paperittomista ihmiskaupan uhreista. Jos henkilö oleskelee maassa ilman laillista oleskeluoikeutta, yhteistyöstä kieltäytyminen voi johtaa hänen maasta poistamiseensa sen jälkeen kun ulkomaalaislaissa tarkoitettu harkinta-aika on kulunut umpeen. Harkinta- ja toipumisajaa ei tulisi käyttää sellaisten uhrien palauttamisen valmisteluun, joilla ei ole laillista oleskeluoikeutta maassa. Tämä on Euroopan neuvoston ihmiskaupan vastaisen toiminnan yleissopimuksen velvoitteiden ja hengen vastaista.

Uhrien tunnistamisessa on edelleen suuria puutteita. Esimerkiksi seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi joutuneet ihmiskaupan uhrit eivät juuri ohjaudu auttamisjärjestelmään verrattuna työperäisen ihmiskaupan uhreihin.

Ehdotettu ilmoitusvelvollisuus tarkoittaisi käytännössä, että henkilö ei voi mennä mukaan auttamisjärjestelmään niin, että hänestä ei tehtäisi ilmoitusta esitutkintaviranomaiselle. Uhrien täytyy voida luottaa viranomaisiin ja siihen, että he saavat apua riippumatta siitä, ovat he maassa laillisesti vai ei. Jos näin ei ole, jotkut uhrit eivät uskalla hakea apua, ja tämä johtaa myös rikollisen toiminnan jatkumiseen.

Ihmisoikeusliiton näkemyksen mukaan esitetyt lainsäädäntömuutokset heikentäisivät haavoittuvassa asemassa olevien ihmiskaupan uhrien asemaa sekä vaikeuttaisivat uhrien tunnistamista ja avun piiriin hakeutumista. Ihmiskaupan uhrit voivat kokea itsensä uhatuiksi monelta eri taholta ja ihmiskauppaan liittyvät riippuvuusuhheet ovat monimutkaisia ja vaikeuttavat uhrien avun piiriin hakeutumista. Jotkut uhrit esimerkiksi kokevat akuuttia turvallisuusuhkaa ihmiskaupan tekijöiden taholta ja jotkut eivät uskalla ottaa yhteyttä viranomaisiin, sillä he pelkäävät sen johtavan esimerkiksi maasta poistamiseen. Ihmiskaupan uhrien riippuvuusuhde tekijöihin saattaa olla niin vahva, ettei heillä ole muita kontakteja suomalaiseen yhteiskuntaan, heidän matkustusasiakirjansa on takavarikoitu, eivätkä he osaa suomea tai englantia. Sen lisäksi, että ilmoitusvelvollisuus heikentäisi haavoittuvassa asemassa olevien uhrien mahdollisuuksia hakeutua auttamisjärjestelmään, se saattaisi heikentää rikollisen toiminnan ilmituloa.

Ehdotettua ilmoitusvelvollisuutta tulisi esityksessä punnita siltä kannalta, miten se edistää lain tarkoituksena olevaa ihmiskaupan uhrin auttamista. Nyt tällaista punnintaa ei esityksessä ole tehty uhrin näkökulmasta muutoin kuin toteamalla rikosprosessin olevan keskeinen uhrin oikeuksien toteutumisen näkökulmasta.

Ihmisoikeusliitto on EU:n perusoikeusviraston (FRA) toimeksiantona tutkinut ulkomaalaisten työriis-toa (FRA:n on tarkoitus julkaista tutkimus vuonna 2015). Tutkimuksessa selvitetään asiantuntijahaastatteluiden avulla työriiston ilmenemistä, riistolle altistavia tekijöitä ja sen ennaltaehkäisyä sekä sitä, miten uhrien oikeusturva toteutuu ja millaiset tekijät oikeusturvaan vaikuttavat. Vaikuttaisi siltä, ettei rikosprosessin kautta saatu rahallinen korvaus ole uhreille merkittävin tekijä. Lisäksi Ihmisoikeusliiton syrjinnän uhrien oikeusturvaan koskevan tutkimuksen (julkaistu vuonna 2013) mukaan noin puolessa vuosina 2008–2011 työrikoksista annetuissa langettavissa tuomioissa asianomistajat eivät saaneet minkäänlaista korvausta tai hyvitystä. Pääsääntöisesti näissä tuomioissa oli kyse kiskonnantapaisesta työsyrynnästä, joka on ihmiskaupan kaltainen rikos. Näiden tietojen valossa rikosprosessin kautta saatua rahallista korvausta ei voida pitää perusteltuna syynä kytkeä uhrien auttaminen ja rikosprosessi.

Ihmisoikeusliitto toivoo, että ilmoitusvelvollisuutta koskevan lainsäädännön vaikutuksia uhrien asemaan punnitaan vielä perusteellisesti ennen hallituksen esityksen antamista. Lähtökohtana tässä punninnassa on oltava uhrin oikeudet. Auttamisjärjestelmän sitomista rikosprosessiin ilmoitusvelvollisuuden kautta ei voida pitää uhrin oikeuksien toteutumisen kannalta perusteltuna.

Ihmisoikeusliitto haluaa huomauttaa, että järjestöillä on ihmiskaupan uhrien tunnistamisessa keskeinen rooli. Ihmiskaupan uhrien kanssa toimivien järjestöjen kapasiteettia ja resursseja on vahvistettava. Ihmisoikeusliitto on myös huolissaan niistä vakavan työriiston uhreista jotka eivät kuitenkaan ole ihmiskaupan uhreja. Lopuksi Ihmisoikeusliitto haluaa muistuttaa, että ihmiskaupan uhrien tunnistam-

mista on edelleen kehitettävä ja kaikkia relevantteja viranomaisia (esimerkiksi poliisi ja sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaiset) pitäisi kouluttaa lisää ihmiskaupan uhrien tunnistamiseen.

Helsingissä elokuun 20. päivänä 2014

Ihmisoikeusliitto ry

pässihteeri

Lisätiedot:

tutkimuspäällikkö Milla Aaltonen, milla.aaltonen@ihmisoikeusliitto.fi, p. 044 742 0405